

Jespers Naturvård och Inventering
Jesper Hansson
Björkhyttan 203
711 93 Lindesberg

13 december 2013

JespersNaturvard@gmail.com
Mob. 070-680 42 56
Hem. 0581-201 44

Naturvärdesbedömning av området inom och kring motionsslingan vid Fritidsbyn nära väst om Lindesbergs tätort

Hänglavsrik rönn i det undersökta området.

Foto Jesper Hansson 2013

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	2
Inledning.....	2
Metoder.....	2
Resultat och diskussion.....	2
Resultat av fältbesök.....	2
Historiska kartor.....	5
Riksantikvarieämbetet – Fornsök.....	5
Skogsstyrelsen – Skogens pärlor.....	5
Lindebygdens OK:s orienteringskarta.....	5
Rekommendationer.....	6
Kommentar till utförda åtgärder.....	6
Referenser.....	7

Sammanfattning

Stora delar av det undersökta området bedöms enligt skogsstyrelsens klassningssystem för skyddsvärd natur vara ”objekt med naturvärden” (Norén m.fl. 2002). Det finns en måttlig förekomst av död ved och träd med hål. Skogen är mogen men inte gammal ur ett naturekologiskt perspektiv, men flera fynd av både rödlistade arter och signalarter har gjorts. Större delen av området kommer att utgöras av nyckelbiotop inom 50 år om det lämnas utan skogsbruksåtgärder.

Inledning

På uppdrag av Lindesbergs kommun har en naturvärdesbedömning gjorts av området inom och kring motions slingan norr om Torphyttan och öster om riksväg 50 strax väster om Lindesbergs tätort (Figur 1). Som komplement och verifiering har även en genomgång av historiskt och kulturhistoriskt kartmaterial gjorts, samt uttag ur artdatabankens databas över rapporterade arter.

Metoder

Bedömningen av området baseras dels på förekomst av signalarter (Nitare 2000) och eventuella rödlistade arter (Gärdenfors 2010) och dels på beståndsstrukturella egenskaper t.ex. trädskickning, beståndsmedelålder, förekomst av hänglavar i trädskicktet, förekomst av invasiva arter och förekomst av död ved och hålträd. Även områdets historik beaktas.

Området har besökts i fält vid två tillfällen, den 5:e och den 20:e november 2013. Området har även besökts av Emil Andersson (Lindesberg) tidigare under hösten.

För att få ytterligare information har även data rekvirerats från Artdatabanken, Skogsstyrelsen (Skogens pärlor), Riksantikvarieämbetet (Fornsök) och Lantmäteriet (Historiska kartor).

Resultat och diskussion

Resultat av fältbesök

Området domineras framförallt av två beståndstyper som beskrivs här nedan;

I den norra tredjedelen och längs med RV 50 är marken ganska flack och trädskicktet utgörs framförallt av gran med ett frekvent inslag av tall och björk men även en del rönn. Skogen är flerskickad, men sikten är tämligen fri under trädskronorna i buskskicktet, och förekomsten av sly är

liten. Framförallt vägg- (*Pleurozium schreberi*) och husmossa (*Hylocomium splendens*) breder ut sig som ett grönt golv. På sina ställen är även granvitmossa (*Sphagnum girgensohnii*) yttäckande. Det finns förekomst av lågor (död ved) av främst gran men även en del björk, men volymen är måttlig jämfört med en naturskog. Beståndsmedelåldern är inte heller påfallande hög, några tallar (de äldsta) som tagits ned intill motions slingan var dryga 90 år. I den nordligaste delen, norr om motions slingan, gjordes fynd av stubbspretmossa (*Herzogiella seligeri*) på en låga (troligen gran). Arten förekommer i skuggiga, fuktiga skogar där det finns god tillgång på liggande död ved av speciell kvalitet. Det är ofta den första av en lång rad av mossor som invandrar till bestånd i äldre successionsstadier (Nitare 2000). Emil Andersson (Lindesberg) har tidigare under säsongen besökt området och i granskogsområdet mellan motions slingan och RV50 hittat exemplar av motaggs svamp (*Sarcodon squamosus*), fjorårsfruktkroppar av släktet korktaggs svamp troligen dropptaggs svamp (*Hydnellum ferrugineum*), förekomst av knärot (*Goodyera repens*) och tallört (*Monotropa hypopitys*). Emil noterade även gran som avverkats intill spåret som var 120 år. Motaggs svampen signalerar växtplatser med äldre träd och kontinuitet. Svampen tål inte slutavverkning. Korktaggs svampens signalartsvärde är något osäkert i denna skog, men tillsammans med andra signalartsfynd stiger dess värde. Knäroten är en signalart för äldre barrskog, så även om skogen tidigare har varit betesmark så har den säkert varit mer eller mindre trädbevuxen.

I de södra två tredjedelarna av skogsområdet är terrängen mera kuperad och utgörs i princip av ett höjdparti som sträcker sig från NNV till SSO. Höjdskillnaden uppgår som mest till 25 m över kringliggande mark. Skogen är här dominerad av naturligt föryngrad tall med inslag av framförallt gran, björk, asp och rönn. I buskskiktet finns ett stort inslag av enbuskar. På bara hållar förekommer gulvit- (*Cladina arbuscula*) och grå renlav (*C. rangiferina*) frekvent. Även fönsterlav (*Cladina stellaris*), pigglav (*Cladonia uncialis*) och islandslav (*Cetraria islandica*) är vanliga. På fuktigare mark med tjockare jordmån är vägg- och husmossa vanlig och tallvitmossa (*Sphagnum capillifolium*) är på sina ställen yttäckande. Ett område längs den sydvästra sidan på höjden domineras av asp, av vilka flera är håliga. Förekomsten av död ved är här liksom i den norra delen ganska måttlig. Trädmedelåldern i beståndet överstiger ej hundra år men det finns dock en och annan något äldre individ. Framförallt så finns det tallar med relativt grova grenar långt ner på stammen och flera träd med en påfallande rikedom av hänglavar i grenverket. Gamla fruktkroppar av rävticka (*Inonotus rheades*) hittades på en stam i aspbeståndet. Räv tickan är en signalart och visar att det funnits asp kontinuerligt i området under lång tid. Ett ovanligt artrikt stenblock noterades intill motions slingan där den går över ett mindre backkrön i den sydvästra delen av sin sträckning. 25 arter av mossor noterades efter bara 20 minuters inventering. Denna typ av mossartsrika stenblock och bergbranter kräver fuktiga och beskuggade miljöer så det är lite synd att man avverkat träd nära detta block.

Längs med den körväg som sträcker sig parallellt med höjdpartiets sydvästsida och längs med nordostkanten på ett åkergräde finns en rik förekomst av skogsklocka (*Campanula cervicaria*). Emil noterade i augusti 2013, 110 fröställningar av arten. Emil räknar med att artantalet var det fyrdubbla för 2 år sedan och åtgärdsbehovet är stort. En röjning av buskar och sly görs företrädesvis efter frösättningen i september, viss störning av marken kan gynna etablering av arten. Man bör dock var försiktig vid röjningen då det även finns förekomst av olvonbuskar (*Viburnum opulus*) på lokalen, så att man inte röjer dessa.

De besökta skogstyperna i området bedöms vara ”objekt med naturvärden” (Norén m.fl. 2002), de kvalificerar sig alltså inte som nyckelbiotoper. Det finns dock redan så pass höga naturvärden i skogen i form av död ved, åldrade- och ihåliga träd, rödlistade- och signalarter i sådan omfattning att flera ytor i området inom 50 år kommer att ha uppnått nyckelbiotopsstatus om området lämnas utan skogsbruksåtgärder, eller endast sådana åtgärder som görs för att gynna naturvärdena.

Tabell 1. Koordinater för olika arter och andra natur och kulturvärden i området kring motionsspåret vid Fritidsbyn i Lindesberg.

Typ av notering	Vetenskapligt namn	Signalart	Rödliste- kategori	Sweref 99 TM	
				Nord	Ost
Knärot	<i>Goodyera repens</i>	x	NT	6606436	510423
Skogsklocka	<i>Campanula cervicaria</i>		NT	6606237	510645
Tallört	<i>Monotropa hypopitys</i>			6606635	510463
Korktaggsvamp (Obest.)	<i>Hydnellum sp.</i>	x		6606353	510437
Motaggsvamp	<i>Sarcodon squamosus</i>	x	NT	6606566	510431
Rävticka	<i>Inonotus rheades</i>	x		6606133	510799
Stubbspretmossa	<i>Herzogiella seligeri</i>	x		6606872	510498
Hänglavsrikt område				6606104	510875
Aspklon med mycket hålträd				6606133	510799
Stenblock rikt på mossarter				6606215	510746
Torpruin				6606845	510572
Torpruin – Trolltorpet				6606510	510476
Hyttruin				6606684	510858
Trolig rest av kolmila och koja				6606295	510480
Gruvhål				6606684	510426
Övrig lämning 1				6606706	510561
Övrig lämning 2				6606512	510582

Figur 1. Karta över det undersökta området mellan RV50 och Torphyttbäcken väst om Lindesberg.

Historiska kartor

För att få säkra uppgifter på områdets bakgrundshistoria gjordes en genomgång av historiska kartor som lantmäteriet hanterar i lantmäterimyndigheternas arkiv, Lantmäteri styrelsens arkiv och Rikets allmänna kartverks arkiv. Tre kartblad hittades som kan belysa områdets historia (tabell 2), det kan dock finnas ytterligare relevant kartmateriel.

Tabell 2. Referenser till historiska kartor som berör området kring motionsslingan i Lindesberg.

Karta	Årtal	Benämning i arkiv	Arkiv
Enskifteskarta	1814	18-LIN-88	Lantmäterimyndigheternas arkiv
Häradsekonomiska kartan	1864-67	Linde J112-73-1	Rikets allmänna kartverks arkiv
Ekonomiska kartan	1957	Lindesberg J133-11F1d68	Rikets allmänna kartverks arkiv

Den äldsta kartan, enskifteskartan från 1814 kräver en del tolkning. Norra delen av området där granskogen står idag benämns som Capplanshagen (grönfärgat på kartan), det var ägor till en vid skifte utflyttad gård. Huruvida denna var bevuxen med några träd är svårt att säga. Det mera höglänta området i söder är vitfärgat på kartan och utgörs sannolikt av utäga/utbetesmark/allmänning. Här har det säkert varit trädbevuxet, men det kan ha varit en hård täkt av ved till hyttor och hushåll.

På häradsekonomiska kartan från 1864-67 är området tecknat som skogsmark med några insprängda åkergården med samma utsträckning som idag.

Ekonomiska kartan från 1957 visar samma sak som det vi ser idag och som också syntes på häradsekonomiska kartan, dvs att området är skogbevuxet med insprängda åkergården. Den ekonomiska kartan baseras på flygfoto och man kan här skönja ett glesare trädtecke upp på berget, vilket stämmer bra med den lite glesare tallskog som växer där idag, kanske var den något glesare 1957.

Åkergården, vägar och stigar i området följer samma sträckningar i området idag som de gjorde 1814, fast en del har tillkommit.

Riksantikvarieämbetet – Fornsök

I detta arkiv finns endast ett hyttområde inprickat. Området är beläget nära kring Torphyttebäcken (Sweref 99 TM, Nord 66 06 684, Ost 510 858). Dateringen av verksamheten vid hyttan är inte så noggrant gjord och benämns som ”medeltid”-”nyare tid” dvs 1050 till nära nutid.

Skogsstyrelsen – Skogens pärlor

I detta arkiv fanns två ruiner noterade i området, samt nämnda hyttplats, men i övrigt ingenting. Den ena ruinen är belägen i skogsbrynet i nordost-delen av området där motionsslingan leder in i skogen (Sweref 99 TM, Nord 66 06 845, Ost 510 572). Den består dels av en husgrund med lämning efter spismur, dels av en jordkällare. Den andra ruinen är belägen i det nordvästra hörnet av åkergården som ligger inom motionsslingan (Sweref 99 TM, Nord 66 06 510, Ost 510 476). Denna ruin är mycket otydlig men utgörs sannolikt av resterna till det så kallade Trolltorpet som var ett ”jordtorp” enligt enskifteskartan från 1814.

Lindebygdens OK:s orienteringskarta

Denna karta har tillfört ytterligare upplysningar till området. I västra kanten indikeras lämningar av vad som möjligen är en nedlagd kolmila med tillhörande kolarkoja (Sweref 99 TM, Nord 66 06 295, Ost 510 480), längre norr om detta finns ett gruvhål markerat, det är ca 2*2 m i diameter (Sweref 99

TM, Nord 66 06 684, Ost 510 426). Ytterligare några symboler finns markerade på kartan, men tas ej med här då de ej besökts i fält.

Rekommendationer

Här ges några generella rekommendationer för skötseln av området för att värna sociala-, natur- och kulturvärden. Man bör alltid vara frikostig med att lämna bärande träd och buskar. I det här berörda området fanns det en relativt god tillgång på rönn, en del uppåt en decimeter i brösthöjds diameter. Gamla, grova och särpräglade träd lämnas så långt det är möjligt (se åtgärdsruta 1).

Åtgärdsruta 1. Åtgärder för grov död ved.

Det är av yttersta vikt för den biologiska mångfalden knuten till död ved och hålträd att i möjligaste mån lämna kvar gamla grova och/eller döende eller döda träd så intakta som det går, se följande åtgärdschema:

1. *Lämna kvar trädet som det är.*
2. *Kapa ner farliga grenar men lämna kvar resterande delar som de är. Samla kapade grenar i solexponerat läge intill trädet. Måste grendelar fraktas bort samlas dessa till en iordningställd "trädkyrkogård"¹.*
3. *Kapa ner grenar och en bit av stammen om dessa anses utgöra risk för allmänheten. Lämna kvar återstoden av stam som "högstubbe". Om det är möjligt läggs grenar och stamdelar kvar på platsen i solexponerat läge. Måste stam och grendelar fraktas bort samlas dessa till en iordningställd "trädkyrkogård"¹.*
4. *Kapa ner hela trädet men samla alla träddelar till en "trädkyrkogård"¹, helst i solexponerat läge på den plats där trädet stått eller i annat fall till en i kommunen iordningställd "trädkyrkogård"¹ för gamla döda träd och träddelar.*

¹ *Trädkyrkogård är en lämplig utvald plats t.ex. intill ett värdeområde för biologisk mångfald som prioriterats för utveckling av arter knutna till död ved. Träddelar som tagits tillvara vid parkskötsel etc. läggs här permanent.*

Hela området utgör en bra ljuddämpare mot bullret från den ofta tunga trafiken på RV50, och bör därigenom ha betydelse för Lindesbergs tätort.

Både den gran- och talldominerade skogen har idag tämligen fri sikt under de täta trädkronorna, och utgör därmed ett relativt trevligt område för rekreation. Avverkningar kommer obönhörligen att leda till uppslag av sly och siktförsämringar, vilket man bör ta hänsyn till innan man bestämmer sig för åtgärder i området.

Kommentar till utförda åtgärder

Man har nyligen avverkat träd intill motionsslingan. Intentionen med huggningen är på intet sätt uppenbar eftersom man har huggit ner de mest stormfasta och siktbefriande träden dvs. tallar av relativt grov dimension och nära 100 år i ålder, som är kvistfria i dess nedre del, istället för att ta de mera vindkänsliga och beskuggande träden intill. Man har intill motionsslingan lämnat granar som ibland är infekterade med rotröta. I några fall har man huggit av den ena stammen på tvillingträd nära förgreningen, vilket blir en uppenbar inkörspport för rötsvampar i det återstående trädet. I en kurva med utförslöpa där terrängen sluttar brant vid sidan av spåret i form av ett stenskravel, hade det varit lämpligt att lämna det träd som gjorde det svårt att ramla ut i skravlet av misstag. Det är också synd att man avverkat och röjt både lönn, brakved och rönn längs motionsspåret.

Referenser

Gärdenfors, U. (red.) 2010. Rödlistade arter i Sverige. Artdatabanken, SLU, Uppsala.

Nitare, J. 2000. Signalarter – Indikatorer på skyddsvärd skog. Flora över kryptogamer. Skogsstyrelsens förlag.

Norén, M, Nitare, J, Larsson, A., Hultgren, B. & Bergengren, I. 2002. Handbok för inventering av nyckelbiotoper. Skogsstyrelsen, Jönköping.